

FATWA KETUJUH BELAS

HUKUM PEWARISAN BAGI KES KEMATIAN SERENTAK

KEPUTUSAN

Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia yang bersidang kali ke-83, pada 18-24 Oktober 2008 di Kelantan telah membincangkan Hukum Pewarisan Bagi Kes Kematian Serentak. Muzakarah telah memutuskan bahawa:

Mana-mana ahli keluarga yang meninggal dunia secara serentak dalam kejadian yang sama atau sebaliknya dan tidak dapat ditentukan siapa yang mati terlebih dahulu bagi menentukan hak pewarisan, maka mereka tidak akan saling mewarisi antara satu sama lain. Ini berdasarkan syarat-syarat pewarisan, waris (*al-warith*) hendaklah masih hidup semasa kematian orang yang mewariskan (*al-muwarrih*). Oleh itu, harta pusaka si mati akan dibahagikan kepada waris-waris yang hidup tanpa mengambil kira bahagian ahli keluarga yang mati bersama-samanya.

LATAR BELAKANG

Isu pewarisan bagi kes kematian serentak di kalangan ahli-ahli keluarga beragama Islam yang mempunyai pertalian darah telah dikemukakan oleh Majlis Pengawasan Syariah, Amanah Raya Berhad untuk mendapat pandangan JAKIM. Peristiwa kematian serentak berkemungkinan berlaku dalam kalangan ahli keluarga disebabkan kemalangan, pembunuhan, bencana alam, kebakaran dan sebab-sebab lain. Dalam kejadian tersebut tidak dapat ditentukan siapa dikalangan ahli-ahli keluarga yang meninggal dunia terlebih dahulu (dan kemudian) bagi menentukan hak pewarisan.

Dalam sesuatu insiden kematian, pegawai perubatan akan merekod dan mengistiharkan waktu dan tarikh kematian. Walau bagaimanapun, terdapat kemungkinan apabila semua mangsa direkodkan mati secara serentak di dalam

sijil kematian. Justeru, timbul persoalan bagaimana pembahagian harta pusaka dapat dilakukan terutamanya apabila ahli-ahli keluarga saling mewarisi antara satu sama lain meninggal dunia secara serentak.

HUJAH DAN DALIL

Bagi kes ahli-ahli keluarga yang meninggal secara serentak yang tidak dapat ditentukan siapa meninggal terlebih dahulu seperti dalam kejadian kapal karam, kebakaran, tertimbus dalam runtunan, kemalangan jalan raya dan sebagainya, Jumhur Fuqaha kecuali mazhab Hanbali berpendapat bahawa mereka itu tidak saling mewarisi antara satu sama lain kerana syarat perwarisan ialah waris (*al-warith*) hendaklah masih hidup sewaktu kematian orang yang mewariskan (*al-muwarrith*) sedangkan dalam kes kematian serentak syarat tersebut tidak dipenuhi.⁶⁴ Dalam kejadian yang tidak dapat ditentukan siapa yang mati terlebih dahulu di kalangan ahli keluarga, maka mereka tidak saling mewarisi antara satu sama lain.⁶⁵

Ini adalah bersandarkan kepada kisah yang diriwayatkan oleh Kharijah bin Zaid bin Thabit daripada bapanya dan dia telah berkata: *“Aku telah diarahkan oleh Abu Bakr al-Siddiq RA untuk membahagikan harta pusaka kepada penduduk Yamamah,⁶⁶ orang-orang yang hidup mewarisi daripada orang yang meninggal dunia. Manakala orang-orang yang meninggal dunia tidak mewarisi sesama mereka. Dan aku juga telah diperintahkan oleh Umar RA untuk membuat pembahagian pusaka kepada waris si mati yang meninggal akibat wabak taun yang melanda Amwas⁶⁷ (sebuah kampung di Palestin).*

⁶⁴ Khatib, Al-Syarbini, *Mughni al-Muhtaj*, Kitab al-Faraid, jld.3, hlm.36; Lihat al-Fatawa Dar al-Ifta’ al-Islamiyyah al-Misriyyah, jld.19, Fatwa Nombor 2313, hlm.7029-7030.

⁶⁵ Wahbah al-Zuhayli, *al-Fiqh al-Islami wa adillatuhu*, jld.10, hlm.7903; Muhammad Ali al-Sabuni, *al-Mawarith fi al-Syari’ah al-Islamiyyah fi Dau’i al-Kitab wa al-Sunnah*, hlm. 213; Al-Sarakhsi, *al-Mabsut*, jld.29, hlm.33-35, Al-Qurtubi, *Bidayah al-Mujtahid*, hlm.172, Al-Sarbini, *Mughni al-Muhtaj*, Kitab al-Faraid, jld.3, hlm.36.

⁶⁶ Peperangan Yamamah telah dilancarkan oleh Abu Bakr al-Siddiq bagi memerangi golongan murtad yang diketuai oleh Musailamah al-Kazzab. Diriwayatkan dalam peperangan tersebut seramai 70 *huffaz* al-Quran telah terkorban.

⁶⁷ Turut dibaca sebagai ‘Imwas, lihat Dr. Jum’ah Muhammad Barraaj, *Ahkam al-Mirath fi al-Syari’ah al-Islamiyyah*, hlm.735.

Terdapat kabilah tertentu yang seluruh anggota keluarganya meninggal dunia. Oleh itu, orang yang mati mewariskan harta mereka kepada warisnya yang hidup dan orang yang meninggal dunia secara bersama itu tidak saling mewarisi di antara mereka.” Hal yang sedemikian turut dipraktikkan oleh Ali Karamallahu Wajhah selepas berlakunya peperangan Jamal dan Siffin.⁶⁸

Berdasarkan pendapat Jumhur Fuqaha, harta pusaka si mati dibahagikan kepada waris-waris yang hidup tanpa mengambil kira bahagian ahli keluarga yang mati bersamanya. Sebagai contoh: sekiranya dua orang adik beradik meninggal dunia secara serentak dalam kebakaran. Setiap seorang daripada mereka meninggalkan wang simpanan berjumlah RM90,000 beserta seorang ibu, seorang anak perempuan dan seorang bapa saudara sebelah bapa ('am). Menurut pandangan Mazhab Hanafi, Maliki dan Syafi'i, harta tersebut akan diwarisi oleh ibu dan anak-anak perempuan mereka tanpa mengambil kira bahagian saudara yang meninggal bersama. Dalam hal ini, anak perempuan mereka akan menerima 1/2 atau RM45,000 setiap seorang manakala ibu akan mendapat 1/6 atau RM15,000 daripada jumlah wang simpanan anak pertama dan anak kedua. Manakala selebihnya iaitu RM30,000 akan diperolehi oleh bapa saudara sebelah bapa mereka sebagai 'asabah yang mengambil lebihan harta pusaka.

Menurut Mazhab Hanbali, bagi kes yang melibatkan kematian serentak di kalangan ahli keluarga yang tidak diketahui siapa yang mati terlebih dahulu, anggota keluarga yang mati bersama akan saling mewarisi antara satu sama lain. Imam Ahmad menegaskan bahawa sekiranya dua orang yang saling mewarisi meninggal dunia dan tidak diketahui siapa yang mati dahulu, maka mereka saling mewarisi antara satu sama lain sebagaimana yang dinyatakan oleh Umar, Ali, Syuraih, Ibrahim dan al-Sya'bi.⁶⁹

Walau bagaimanapun, harta yang boleh diwariskan itu mestilah harta yang secara hakiki adalah milik si mati (*talad* atau *qadim*)⁷⁰ dan bukan harta yang baru diwarisi (*tarif* atau *jadid*)⁷¹ daripada orang yang mati bersamanya. Harta

⁶⁸ Wahbah al-Zuhayli, hlm.7903-7904.

⁶⁹ Ibn Qudamah, *al-Mughni*, jld.9, hlm.187.

⁷⁰ *Talad* - harta yang lama iaitu harta milik si mati yang akan diwariskan kepada orang yang mati bersamanya dan waris yang masih hidup.

⁷¹ *Tarif*-harta yang baru iaitu harta yang diwarisi oleh si mati daripada orang yang mati

(*tarif*) yang diwarisi daripada waris yang meninggal secara serentak hanya boleh diwariskan kepada waris yang hidup sahaja. Misalnya dalam kejadian tanah runtuh, berlaku kematian suami, isteri dan seorang anak lelaki. Maka suami yang meninggal dunia, akan mewariskan harta miliknya (*talad*) kepada isteri dan anak lelaki yang mati bersama. Begitu juga isteri dan anak lelaki yang mati bersama akan turut mewariskan harta (*talad*) kepada suami atau bapa tanpa mengambil kira bahagian harta yang diwarisi daripada suami atau bapa yang meninggal bersama-sama. Manakala harta yang baru diwarisi (*tarif*) hanya boleh diwariskan kepada waris yang masih hidup sahaja.⁷²

Pandangan Mazhab Hanbali ini juga merujuk kepada kisah yang diriwayatkan oleh Iyyas bin Abdullah al-Muzani, 'Ata', al-Hasan, Hamid al-A'raj, Abdullah bin 'Utbah, Ibn Abi Laila, Hasan bin Salih, Syuraik, Yahya bin Adam dan Ishak sebagaimana yang diceritakan oleh Ibn Mas'ud bahawa menurut al-Sya'bi wabak taun telah melanda Syam yang berlaku pada tahun yang sama dengan wabak yang melanda 'Amwas yang menyebabkan ramai daripada kalangan ahli keluarga meninggal dunia. Ibn Mas'ud telah menulis kepada Umar al-Khattab RA dan Umar telah membalas surat tersebut dengan memberikan pandangan bahawa mereka yang mati itu saling mewarisi antara satu sama lain.⁷³

Mazhab Hanbali turut berhujah dengan satu riwayat lain daripada Ali dan Ibn Mas'ud bahawa setiap seseorang itu berhak untuk menerima pusaka daripada ahli keluarga yang mati bersamanya atas keyakinan bahawa semua orang yang ditimpa musibah kematian adalah hidup dan berhak untuk menerima pusaka. Soal siapa yang mati dahulu dan kemudian merupakan satu keraguan (*syak*) sahaja yang tidak boleh menjadi penghalang kepada keyakinan bahawa mereka sebenarnya hidup untuk saling mewarisi. Ini adalah berasaskan kaedah :

⁷⁴

إن اليقين لا يزول بالشك

Maksudnya:

Keyakinan tidak gugur dengan syak

⁷² Abi Mas'ab Bilal bin Habsyi Tabari al-Jazairi, *Kashf al-ghawamid min ahkam al-faraid*, hlm.406.

⁷³ Ibn Qudamah, *al-Mughni*, jld. 9, hlm.187.

⁷⁴ Al-Sarakhsi, *al-Mabsut*, jld.30, hlm.34; Wizarah al-Awqaf wa al-Syu'un al-Islamiyyah, *Al-Mausu'ah al-fiqhiyyah*, Jld.3, hlm.80.

Kaedah lain yang menjadi hujah kepada pandangan mazhab Hanbali ialah:

الأصل بقاء ما كان على ما كان

Maksudnya:

Asal sesuatu perkara kekal sebagaimana keadaan asalnya.

Menurut kaedah di atas, pada asal atau hakikatnya ialah semua orang adalah hidup. Justeru semua orang berhak mendapat harta pusaka dan saling mewarisi antara satu sama lain dengan syarat bahawa waris-waris tidak berselisih faham mengenai isu siapa mati dahulu dan kemudian sama ada disertakan dengan bukti atau sebaliknya.⁷⁵

Ibn Taymiyyah dalam kitab *Majmu'ah al-Fatawa* telah menukilkan pandangan Jumhur Fuqaha bahawa orang yang mati bersama atau secara serentak tidak mewarisi antara satu dengan yang lain. Manakala Imam Ahmad berpendapat bahawa mereka saling mewarisi.⁷⁶

Dar al-Ifta' Mesir telah mengeluarkan fatwa bagi kes kematian serentak melibatkan ahli keluarga dengan menyatakan bahawa ahli keluarga berkenaan tidak mewarisi antara satu sama lain.

Bagi menyelesaikan pertikaian tentang kematian serentak, beberapa negara Islam seperti Mesir⁷⁷ dan Syiria⁷⁸ telah mengkanunkan peruntukan tentang pembahagian harta pusaka bagi kes kematian serentak dengan mengambil pandangan Jumhur Fuqaha bahawa sekiranya dua anggota keluarga meninggal dunia secara serentak dan tidak dapat ditentukan siapa yang mati dahulu dan kemudian, maka tidak akan mewarisi salah seorang daripada mereka harta yang seorang lagi sama ada mereka meninggal dunia secara serentak dalam kejadian yang sama atau sebaliknya.

⁷⁵ Abi Mus'ab, *Kashf al-ghawamid min ahkam al-faraid*, hlm. 406.

⁷⁶ Ibn Taymiyyah, *Majmu'ah al-fatawa*, Jld. 31, hlm. 205.

⁷⁷ Perkara 3, Undang-Undang Pusaka Mesir No. 77, 1943.

⁷⁸ Perkara 261, Undang-Undang Keluarga Syria 1953.